

pektől, melyek Nyilasy tárgykörét eddig teljesen kitöltötték. A hármasképnek, mint műfajnak rendeltetése rokon a falfestménnyel. Valamit ünnepélyesen, emlékszerűen kíván elmondani és ehhez szüksézáví, tömör előadást, nagyvonalú absztrakt stílust használ. Ezeket a kellékeket természetesen nem találjuk meg Nyilasy hármasképén, de ez művészetéből le sem vezethető. Ez a kép nem más, mint egy nagyra méretezett Nyilasy kép a nála már kialakult művészeti tartalommal és stílussal. Az ilyen feladat megoldásához a naturalizmus eszközei nem alkalmasak, de a feladat nem felelt meg Nyilasy festői egyéniségének sem. Az ő széles kezelési technikája, mellyel nagy közvetlenséggel tudta kifejezni érzéseit, azt mutatja, hogy távol állott egyéniségétől a stílusnak az a kötöttsége, amelyre itt szükség lett volna.

Nyilasy pályáján sok külső siker kísérte. Művészete olyan szerencsésen alakult, hogy abban a művészeti tartalom közérthetően fejeződött ki és sikerei méltán utalnak művészetének belső értékére. Mindjárt pályája elején háromszor nyerte el Andrássy Dénes gróf díját, az Orsz. Szépművészeti Múzeum öt képét szerezte meg, Ferencz József király megvásárolta „Játszó fiúk” című képét. 1907-ben a Wiener Künstlerhausban tartott gyűjteményes kiállítása nagy sikert aratott. 1929-ben elnyerte az Országos Képzőművészeti Társulat nagydíját, majd ugyanaz a társulat törzstagjává választotta. Több vidéki és külföldi múzeum is megszerezte egy-egy művét. Művészetének nagyságát azonban nem ezek az elismerések jelzik, hanem az a tartalmi gazdagság, amely benne maradandó az idők folyamán változó művészeti irányok között is.

DOROGI IMRE

Elemi csapások az alföldi homokon

HÁROM ELEMI CSAPÁSSAL kell megküzdeni a Duna—Tisza közti homokterületeken: a széllel, a szárazsággal és a vízzel.

A talajhasználat zavartalan folytonosságának főkellékei a talajszint egyenessége, talajban lévő östáperő és a talajvíz, mely a domborulat változásaihoz igazodik.

Tanulmányom célja az időszaki vízkárok korlátozása és a természetes talajnedvesség megtartása. A vízkár legnagyobb mértékben Szegedet érinti.

A tárgyalt homokterületeknek igen nagy mezőgazdasági hátránya a lépten-nyomon váltakozó nagy szintkülönbségek és a nagy lejtés. Jánoshalmán a legmagasabb pont 161 méter, mely Szegeden 85 méterre száll le. Ez a nagy esés több, mint 1.5 kilométerenkénti esésnek felel meg. Ezáltal a csapadék igen hamar szalad le a legalacsonyabb helyekre a természetes talajon, de sokszorta rövidebb idő alatt a mesterségesen ásott csatornában. Ezért hívják a Dunavölgyi lecsapoló társulat által kiásott csatornát „Átok csatornának.”

Egyenes talaj csak a fekete és barna humusos üledék-talajoknál van.

A Duna—Tisza közti homok a messze múltban nem volt ilyen kietlen, kisebb-nagyobb buckákkal, kifúvásos lapályokkal váltakozott pusztaság, hanem ezer meg ezer tavacska tarkította a szelédobb szintkülönbségekkel változó gazdag füves területeket.

A tavacsák és tócsák átalakultak barna- és fekete-homokká, amelyeknek a sívóhomokkal el nem borított részei most a legértékesebb földek, mert üledéktalaj lévén, szintje egyenes, humuszban, mészből és tápanyagokban gazdag, a szélfúvásnak ellentáll. A tavacsák fekete-homokká átalakulása hosszú idő munkája volt.

Ha a tavacsák és tócsák mélysége az időjárással alább szállt, először megtelepedett a nád, a széleslevelű gyékény, a káka és legvégül a sás-félék: zombék sás, éles sás lépett fel.

A vízben borzhinár, simatöcsa gaz hínár, békalencse, a különböző moszatok, alsóbbrendű állatok, különösen rákok milliói élnek.

A fent említett növények és alsóbbrendű állatok életük befejezése után mind a vizek fenekére ülepednek. De a vizek fölé a levegőbe szálló por is a víz medrébe hull, mert a tó feletti levegő párateltebb és mozgása megváltozik. Eleinte a talaj csak a szárazabb évjáratokban és hónapokban kerül felszínre, de idővel teljesen szárazzá lesz.

Leghamarabb a *Carex-gratilis*-sel fedett barna vagy fekete homok emelkedik ki a vízből, mert ez telepedik meg a legsekélyebb vízben. Legkésőbb a náddal benőtt, mert ez a legmélyebb vizekben települ meg.

Agasegyháza község határában igen buckás és kifúvásos 500 kat. hold területen nagy költséggel, de még nagyobb szeretettel és szaktudással végeztek talajegyengetést és 80—100 cm. mély forgatást 1—4 m. magas buckákon, amelyek kifúvásokkal váltakoznak. A földmunkálatokat vezető Rácsovics József gazdasági felügyelő megfigyelése szerint az egyengetés és forgatás során többször akadtak sötétbarna és fekete homokra. Becslés szerint ez mintegy 10—12%-a a területnek.

Az eddigi kutatások alapján a talajszint kialakulásának 5 korszakát különböztetjük meg: 1. az avarok ideje; 2. az avarok legyőzése utáni idő, 700 után; 3. a magyarok betelepülésétől 1799-ig; 4. 1800-tól 1863-ig; 5. 1867-től napjainkig.

Az I. korszakban a talaj felszíne enyhébb emelkedésekkel, hullámokkal váltakozó, nagyobb sík terület volt, számtalan kisebb-nagyobb tóval, mocsárral és tócsával. A nedves helyeket nád, keskeny és széles levelű gyékény, káka, éles sás nőtte be, majd később bokréta pázsit (*Agrostis alba*). A vizek szomszédságában kőrös- és tölgycsoportok, a száraz, sárga és üledékes barna és fekete homokon kitűnő legelők voltak.

A II. korszakot — erős szelekkel, tartós szárazsággal — igen alacsony talaj vízállás jellemezte. Kataklizmának mondhatjuk azt az elképzelhetetlen rombolást, amelyet ebben az időben az erős és tartós szél végzett. Ez tette tönkre az ember és állat eltartását biztosító igen kedvező talajfelszíni állapotokat. Ekkor képződtek az

1000 holdakra terjedő futóhomok-területek, a 110—200 m. magas buckák. Ezek a szelek fedték be homokkal a kisebb-nagyobb, de sok 1000 holdnyi barna és fekete fűtermelésre, gazdasági művelésre igen alkalmas homokterületeket.

A III. korszak, amelyet már feljegyzésekkel igazolhatunk, az 1792-től 1799-ig terjedő időre esik. „A Duna—Tisza közti vadvizek gazdasági jelentősége“ c. tanulmányomban megállapítottam, hogy 1792—1799-ig talajvíz-apály volt. Ezekben az években tartós és erős szelek is fújtak és a védelemnélküli sívár homokterületeken válságos állapotokat idéztek elő.

Az erős és tartós szél a védelemnélküli homokot kikezdi és mindaddig mozgatja eredeti helyétől, amíg a talajvíz annyira át nem itatja az így képződött új felületet, hogy az már ellent tud állani a legnagyobb szél erejének is. Természetesen, ha talajvíz-apály van, sokkal mélyebb az a homokréteg, amelyet a víz nem tart össze, ezért a szél nagyobb kifúvásokat és egyre magasabb buckákat idézett elő. Betemeti a jobb termő és növényzetekkel megfogott homokterületeket.

Hogy az 1792 és 1799 közötti évek apálya idején milyen károkat okozott a szél, hivatalos feljegyzésekkel igazolhatjuk. Kecskemét város határát 1784-ben mérték fel, ekkor ezt 12 négyszögmérőföld terjedelműnek találták, amelyből 2 négyszögmérőföld a sívány homok. Az 1805/6. esztendőben új mérést végeztek, ennek az eredménye az, hogy a homok alig pár év alatt 6 négyszögmérőföldre szaporodott fel, tehát a határ felét elpusztította a szél. Pest vármegyében ugyanekkor 30 négyszögmérőföldet foglalt el a sívó homok.

Hogy a szél ilyen rombolást végzett az 1792 és 1799 évek közötti időben, nem csodálhatjuk, mert feljegyzések szerint hat hétfőig szakadatlanul tombolt a vihar. A kár óriási volt, ez kitűnik abból is, hogy Witsch Rudolf, földmérő a német bánati ezredben, császári-királyi parancsolatot kapott már az 1807-ik évben „A Magyarországi Homokos Pusztáknak Hasznára“ című munkájának sürgős második kiadására. De a nagy pusztulás hozta meg az 1807. évi országgyűlés XX. t. c.-t is, amely „a magyarországi homokpuszták“ hasznosítását sürgeti.

Witsch nagy szeretettel és szaktudással foglalkozott a homok hasznosításával, a talaj megvédésével és javításával. Az erdősítést és földgyengétést ajánlotta. nagyobb buckák esetén lépcsőzetes egyengetéssel.

IV. korszak. A legutóbbi figyelemreméltó szélkárosítás 1863. dec. 13.-án, Luca-napján volt. Erről akkori szegedi emberektől kaptam megbízható adatokat. Az orkán reggel 9 órától másnap reggelig tartott. A 24 órás rettenetes szél a szegedi határban levő 6000 k. hold erdőben, a 24.000 k. hold legelőben 2600 k. holdat tett sívár homokká.

V. korszak. A szélkárosítások az előbb tárgyalt mértékben már nem ismétlődhetnek meg. A felsorolt adatokból kiderül, hogy a területek egy részén a zavartalan gazdasági használhatóság folytonossága még mindig veszélyben forgott, megnyugvásunkra szol-

gál azonban az, hogy a jövőben a nagyobb mértékű talajszínváltozásokat már megakadályozzák a legutóbbi félszázad alatt végzett szakszerű erdősítések.

A szóbanlevő területen szintiszta szapora magyar lakosság él, tehát itt, az ország szívében, intézkedni kell a jelenlegi helyzet javítására, mégpedig a talajvíz fenntartásával és fokozásával. Ezt elérhetjük az idők folyamán megbolygatott talajfelszín helyrehozásával, vagyis egyengetésével. A talaj-egyengetés az a munka, amelylyel a homokterületek maradandó javítását érhetjük el. Az egyengetés után a csapadék víz nem folyik le hamar és könnyen, a talajvíz magassága nem lesz olyan változó, a kései fagyok sem lépnek fel olyan sok helyen.

A mezőgazdaságilag eddig nem használt területek rendszerint soványak, szintkülönbségük nagyobb, elegyengetésük igen költséges. Ezért a gyenge hozadékot biztosító mezőgazdasági homokot be kell erdősíteni.

Az erdősített területen a csapadék nem folyik le olyan gyorsan, a humuszképződés folytán a homok vízbefogadó képessége nagymértékben javul.

A takarmány szolgáltatásán kívül a semlyékek a természetes víztárolók és levezetők. anélkül, hogy hozamuk a víztárolás miatt — egyes évek kivételével — csökkenne.

A homokterületek használhatóságának előmozdítása és biztosítása szempontjából egyformán fontos mindaz, ami javukra, vagy hátrányukra szolgál, épp azért szükségesnek tartom a többször említett talajvíz megőrzését. Ilyen ütközőpont volt már rég a felszíni vizek levezetése. A lecsapolások már a múlt század közepén heves vitákat robbantottak ki, de sokat vitatkoznak ezekről a megszekiható munkálatokról a mai napig.

Ebben a kérdésben heves viták lezárása után az a vélemény szűrődött le, hogy a mocsarak, rétek és vízöntések kiszáritásával nem kell sietni. Tudjuk, hogy a vitatkozóknak az esőkre vonatkozó feltevése nem helytálló, de mégis ezek a viták eredményezték a lecsapolások jórészen való elmaradását.

BRÜCKNER német tudós már régen megállapította, hogy a talajvíznek szabályszerű mozgása van. Harmincöt évenként a legmagasabb szintről leszáll a legalacsonyabbra. Ebben a szabályszerű mozgásban én 7 éves talajvíz-apályt és 7 éves talajvíz-dagályt különböztetek meg. Így a 35 évből 17.5 év a leszállásra, 17.5 év a felszállásra esik. Hogy mikor van talajvíz-apály és mikor dagály, azt szemléletből, tapasztalatból állapítottam meg.

Megfigyeléseim alapján megállapítottam, hogy az 1897. évtől 1904-ig egy száraz aszályos időszak volt, 1914-től 1921-ig ismét egy nagyon vizes. Ezenkívül szorgalmasan tanulmányoztam a közgazdasággal és árvizekkel foglalkozó tudományos munkákat, amelyekből a szárazságra, vagy vízkárookra vonatkozó adatokat nagy gondnal összegyűjtöttem. 1929. december havában az akkori polgármester elnöklete alatt egy előadást tartottam „A Duna—Tisza közti vadvizek és gazdasági jelentőségük” címmel, amely 1930. év-

ben a „Föld és Ember“ c. folyóiratban látott napvilágot. Az előadás célja az volt, hogy felhívja a Dunavölgyi Lecsapoló Társulat figyelmét lecsapolási munkálatainak bekövetkező hátrányaira.

A talajvíznek hosszabb időszaki emelkedésén kívül évi nyári és téli függőleges mozgása is van. Ennek azonban a szakaszos talajvíz-apályra és dagályra nagyobb hatása nincs, csak a növényzet fejlődésére fontos.

A talajvíz az alsó talajrétegben képződik és folyik, a felső réteg vize pedig a csapadékból és a levegő nedvességéből ered.

A megállapított időszakra vonatkozó időjárást befolyásolhatja a csapadék feltűnő rendellenessége. Erre azonban szabályt nem állíthatunk, mert a légűr elképzelhetetlen területét s az ott működő erőket mai tudásunkkal és eszközeinkkel nem ismerhetjük. Az ebből származó zavarok azonban nem olyan méretűek, hogy a víz függőleges mozgására megállapított szabályok gyakorlati értékét érdemben befolyásolnák.

A talajvíz-apály és dagály szakaszainak mély- és tetőpontjaira 1929-ben megállapított adatok helyességét bizonyítják az öttömösi kút vizállásának pontos napi feljegyzései. A kút 114. m. tengerszintfeletti magasságban van. Az adatok szerint a 7 éves szakaszon a talajvíz-apály 1932-től 1938. év végéig tartott. 1932-ben az átlagos vizállás 112.8 m., 1933-ban 112.7 m., 1934-ben 112.3 m., 1935-ben 112.1 m., 1936-ban 111.8 m., 1937-ben 112.5 m., 1938-ban pedig 112.6 m., vagyis legalacsonyabb volt a szakasz közepén s onnét emelkedett.

Az 1922. év szeptember havától 1938. évi december végéig a legmagasabb talajvízállás 114 m. volt, vagyis a föld felszínéig jutott. A 22 év alatt a legmagasabb és legalacsonyabb vizállás közötti különbség 220 cm.

Tapasztalataim alapján megállapítottam még azt is, hogy a talajvíz emelkedése lassúbb, mint a leszállása, úgy, hogy a szárazabb időjárás jóval több, mint a nedves.

A csapadék hatása csak akkor tartós, ha összeér ez a talajvízzel, ez talajvíz-apálykor ritkán fordul elő.

A csapadék nagysága és fellépésének az ideje olyan tényezők eredménye, melyeket nem ismerünk. A káros csapadék tehát olyan váratlan elemi csapás, mint a jégeső vagy a földrengés.

Bár a talajvíz a föld alatt érvényesülő ismeretlen tényezők eredménye, gondos, sok évi megfigyelés lehetővé teszi, hogy elfogadható szabályt állapítsunk meg fellépésére. Ez a szabály, ha nem is mértani pontosságú, ismerete mégis sok lehetőséget nyújt a vízzel és szárazsággal járó károk enyhítésére.

A talajvíz magasságának a fokozására alig van lehetőségünk, de meg nem gondolt lecsapolásokkal jóvá nem tehető, igen nagy károkat okozhatunk.

A csapadék hatása szoros összefüggésben van a talajvíz magasságával. Mindent el kell tehát követnünk, hogy ennek jótékony hatású szintjét legalább mesterségesen ne rontsuk. Ép ezért a lecsapolásokat a legnagyobb óvatossággal, szakszerű szemlék után szabad csak alkalmazni. A lecsapoló csatornákkal olyan mesterség-

ges mélyedéseket készítünk, amelyekben az évnek csak olyan részében van víz, amidőn a föld vízzel amúgy is telített. Az év legnagyobb részében szárazon álló mély bevágások okvetlenül a talajvíz süllyedését fogják maguk után vonni.

Az erdőmérnök tudja a legjobban figyelemmel kísérni a talaj tulajdonságainak az eredményeit, mert hosszú évek termését szemlélheti és bírálhatja egy tömegben.

A TALAJ VIZGAZDÁLKODÁSA igen fontos tényező, ezért ennek a részletesebb tárgyalását is szükségesnek tartom.

Legfeltűnőbb jellemzője, hogy nagy az ingadozása, mert a talaj összes vízfoghatósága (vízkapacitása) is felette eltérő. Az összes vízfoghatóság a víznek az a mennyisége, amelyet valamely talaj részint — mint u. n. higroszkópos és hidratációs vizet — a nehézségi erő ellenében, részint pedig mint kapilláris vizet tárolni tud. Az előbbi egyáltalában nem mozog, csak a növények tudják a talajtól elragadni; az utóbbi mozgása is igen csekély.

A különböző talajok vízfoghatóságát százalékban fejezzük ki. A durvaszemű homoké 0.00, a finom homoké 19, a homokos vályogé 22, a humuszos homoké 53, és az agyagé 81%.

A durva és finom homok átlaga, amely megközelítőleg megfelel a valóságos állapotnak 9.5. Vagyis a homok a homokos vályognál 2.5-, a humuszos homoknál 5.9-, és az agyagnál 8.9-szer kevesebb vizet tud megkötni.

Ezekből az adatokból láthatjuk, hogy a vadvizek károsításának alábbszállításában az erdősítésnek, mint humusztermelőnek — különösen a fenyőerdőnek — milyen nagy a hivatása, mert nemcsak a vízkapacitást emeli, hanem az elpárologtatást is lényegesen növeli.

Ha a Duna—Tisza közti területek igen változó szintjét és nagy esését figyelembe vesszük, beláthatjuk, hogy a homokterületek csatornázását nem végezhetjük a kötött talajokon bevált módon.

A talajban mozgó víz fentebb tárgyalt adatai főleg a csapadékra vonatkoznak.

A talajban lévő víz mozgásának az életről vett példákkal való igazolására megemlítem, hogy a 12—32 cm-rel magasabb homokterületen egy 120 cm-es átmérőjű kút 4—4.5 mélységgel egy 15 kat. hold gazdaság évi vízszükségletét fedezi, sőt ideiglenesen egy 150—180 cm-es kopolyakútban (ideiglenes kút, amelyet a juhászok a legelőn ásnak) pár óra után iható vizet kapunk. Ezzel szemben Szeged város mellett, a Kállay-liget szomszédságában létesített csemetekertben, a Maros-folyó régi medréhez közel, kötött talajon 9 m. mélyre kellett kiásni a kutat. A Szegedhez tartozó Somogyi-telepen a kutak mélysége agyagos talajon 12—16 m.

A HASZNÁLAT FOLYTONOSSÁGÁT biztosító teendők legfontosabbjai a talajjegyvetés és az erdősítés.

A másik nagy ellenség, amely nagyobb időközökben jelentkezik és szintén igen nagy károkat okoz, a víz. Ennek megakadályozására azonban nem történt semmi. Sőt a földeknek meggon-

dolatlan kapzsiságtól irányított művelésével a természetes vízlevezető lapályos kaszálók és legelők feltörésével, helyenkénti feltöltésével és az ezen a területeken történt építkezésekkel a károsítást igen nagy mértékben megsokszorozták. Ez is bizonyíték arra, hogy a sok százados eredeti adottság megbolygatása zavarokat okoz a természetes egyensúlyban.

Ép így megbosszulják magukat a szélsőséges szintkülönbségekben, a föld területén ejtett mesterséges sebek, a földbe mélyített csatornák. Mert ezzel a talaj éltetőjét, a benne tárolt és be nem vett csapadékot — amely lassanként úgyis az alsóbb helyre igyekszik — szállítják el igen rövid idő alatt. Ezért szóltam fel aggodalmaim hangsúlyozásával az 1942. évi gazda nagygyűlésen az 1941/42. évben kiadott 750 km. csatornahálózattal ellen.

Ez volt az oka, hogy az 1943. év elején Szeged határában már az összes tavak és tavacskák eltűntek. A 900 kat. holdas fehértói halgazdaság halállományát a víz hiány miatt fenyegető elpusztulástól az artézi kutak ellenére csak úgy lehetett megmenteni, hogy a Tisza vizét igen nagy költséggel mesterségesen szivattyúzták a halastóba.

A vadvizek károsítását, a föld tartamos használhatóságának zavartalanosságát, sőt javítását csak a természet részéről sok századon át előidézett, lépten-nyomon változó káros szintkülönbségek mesterséges egyengetésével és a tápanyagokban szegény, de nagy szintkülönbségeket mutató, a mezőgazdaságra kevésbé alkalmas területeknek erdősítésével érhetjük el.

Előbbi teendők sok pénzt, verejtékes munkát és hosszú időt kívánnak, de a megjavított föld használata is olyan embereket kíván, akik szeretettel végzik azt, a munka igazságos gyümölcsözésére gondolnak és hittel ragaszkodnak a földhöz. A földműves ember munkája csak az alapja a várható eredménynek; de a legfontosabb tényezők irányítása megközelíthetetlen hatalmak kezében van, ezért van szükség a hitre s a Mindenható segítségére. Segíts magadon, megsegít az Isten.

Ez a bizonytalanság teszi a Duna—Tisza közti földművelést a homok rabjává, mert mindig gondoskodni kell az elemi csapások okozta károk megakadályozásáról, vagy elviselhetővé tételéről. Emberi természet, hogy a bizonytalant jobban őrizzük a bizonyosnál, de a siker több örömet is nyújt. A homoki földművelő kisemberek mind törpebirtokosok, forgótőkéjük a gyermekeik munkája. Ezért van sokkal több gyermek a kevés vagy semmi vagyonú földműves családokban, mint a vagyonosabb, a kényelmet már jobban értékelőkben. A nemzet erősödésének olyan értékes és biztos alapja ez a homokjáért rajongó nép, amelyhez hasonló más nemzetek között alig van.

Nehéz, küzdelmes feladat a tárgyalat területek megjavításának a javaslat szerinti megoldása, mert az ehhez szükséges szakadatlan működő erőnek az éltető forrása még nem fakadt fel, az ilyen nagy és szüntelen tartó nehéz munka legeredményesebb végzéséhez ugyanis az erőt a fokozottabb létért való küzdelem adja meg. A mi viszonyaink között a létért még nem kell túlságosan küzdeni, csak

vagyonosodásért és kényelemért, már pedig ezek a célok sokkal kevésbé ingerelnek fokozottabb munkára. De a lakosság szaporulata és országunk megcsonkítása folytán már közel állunk ahhoz, hogy a létért való súlyosabb küzdelmet megkezdjük, az ország szívében lévő izig-vérig magyar homok meghódítását, mielőbb befejezzük. „Ha akkora hitetek van, mint a mustármag... semmi sem lehetetlen” — mondja az Irás.

Ami erdőben élt, minden érdekelt, különösen lekötötte figyelmemet már pályám kezdetén az ősnövények egyenként, de főleg társaságban való megjelenése, mert minden egyes növény olyan tökéletes, mesterségesen utánozhatatlan eszköz, amelyből a talajban élő tenyészetet irányító erők érvényesülését lehet leolvasni. A vegyész a legpontosabban megállapíthatja a talajban levő vegyületeket, de vannak olyan tényezők, amelyeket még nem tudunk megismerni, de az sem állapítható meg teljesen, hogy a meghatározott anyagok hogy érvényesülnek a tenyészetben, erre a legbiztosabb feleletet csak a növény adhatja. A kérdéses erőkből felépített testével a föld reányomja bélyegét a rajta lévő életre.

Nem hiúságból vagy anyagiakért léptem dolgozatommal a nyilvánosság elé, hanem azzal a céllal, hogy ezzel nemzetemnek, hazámnak hasznára lehessenek.

KISS FERENC

F I G Y E L Ő

Szegedi képzőművészek a Délvidéki Szellemi Találkozón

Mielőtt az egyes művészek munkáinak a vizsgálatába foglalnánk, úgy érzem, hasznos lesz valamennyire tisztázni azokat a nagy kereteket, amelyekbe egymást megértve szólhatunk olyasmiről, ami a fogalmi gondolkozással legjobb esetben párhuzamos, de azzal egyáltalában fel nem cserélhető. Képzőművészetről, elsősorban a festészetről fogunk beszélni. Vessük fel a kérdést, hogy mi is a kép. Feleletünk többrétű erre a kérdésre. A kép mindenekelőtt fizikai tünemény, az optikába tartozó jelenség. Kép keletkezik a természetben, akkor is, ha emberi vagy állati lény azt erre szolgáló műszerével, szemével

fel nem fogja, tudomásul nem veszi. Így a szervetlen világtól a szerves felé haladva eljutunk az állati értelemben vett képig. Itt azonban korántsem állhatunk meg. A képnek vándorlásával át kell haladnunk a szellemen formálódó kép, a tapasztalattal és lelki jelenségekkel bővített és befolyásolt kép felé. Nem akarok itt a szervetlen világban keletkező képek sokféleségének lehetőségéről, vagy a különféle élőlények szemeinek különféle kép alkotó-tulajdonságairól beszélni, a normális emberi látás az, amely normális tapasztaltságával, normális szín- és fényérzékeléssel fejtegetésünk alapjául szolgálhat.

„A művész így látja” hányszor üjtük el könnyelműen egy-egy